

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА СХІДНИХ МОВ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н.КАРАЗИНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА СХІДНИХ МОВ
ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ

«ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ»

Тези доповідей

Всеукраїнської науково-практичної конференції

29-30 березня 2018 року

Харків – 2018

BIBLIOGRAPHY:

1. Guo, Sujian. Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization. – “Routledge”, 2012. – 127p.
2. Li, Junru. Everything You Want to Know about the Communist Party of China. – “FLTaRPress”, 2012. – 253p.

РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВІДРОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ПИТАННЯ

Єрємін Валентин Ігорович, студент 6 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. С.О. Серяков

Важливу роль у налагодженні міжкультурного діалогу між молоддю України і Польщі відіграє вивчення історичного досвіду державотворення. Для українців і поляків цей процес у 1914-1923 рр. проходив завдяки підготовленому підґрунтя попередніх років XIX-XX ст. Через призму даного процесу важливо поглянути з сьогоденної перспективи на ті основні чинники, які обумовили його. Одним із таких була російсько-японська війна 1904-1905 рр., яка не тільки засвідчила глибоку кризу російського імперіалізму, але і стала однією з тих воєн, політичні наслідки яких затьмарили їх військове значення. З одного боку, ця війна стала одним із провісників краху Російської імперії, з іншого – саме вона завершила формування коаліції держав, які через десять років взяли участь у Першій світовій війні. Поряд з цим, вона була однією з тих ключових ланок, які дали ланцюгову реакцію для відродження та розгляд національних питань у межах Російської імперії.

Про російсько-японську війну 1904-1905 рр. написано більше тисячі різних книг, безліч окремих статей опубліковано і публікується в періодичній пресі та збірниках. Поряд із цим, слід наголосити на тих важливих працях російських авторів (І. Єрмаченко [2], А. Смирнов [5]), які в останні роки намагаються прослідкувати витоки міфів війни, а також висвітити маловідомі факти. Окрему групу історичних праць складає польський напрямок, оскільки завдяки ним можна прослідкувати, як участь Російської імперії у війні пришвидшила розгортання в «Привіслинському краї»⁶ революційних настроїв та перегляд польського національного питання [1; 4; 6]. Серед використаних нами джерел важливе

⁶ Неофіційний термін, який застосовується для позначення земель Польського Королівства після поразки Листопадового повстання (1830–1831), коли Королівство було ще більше позбавлене автономії, а його землі безпосередньо включені до складу Російської імперії. Також неофіційно відомий як Російська Польща або Російська частина.

значення має звіт генерал-ад'ютанта А.Н. Куропаткіна [3], що вийшов 1906 р. у чотирьох томах.

Російська імперія на початку ХХ ст. була монархією. У поліетнічній державі політичну та військову перевагу мав її російський центр, але рівень суспільно-економічного та соціально-культурного розвитку окремих регіонів був неоднаковим. Слід відзначити, що він знижувався в міру просування із Заходу на Схід. Самодержавство продовжувало відігравати виняткову роль у всіх сферах життя країни. Але різні політичні сили (партії та організації, в т. ч. національного спрямування), які активно формувалися на початку ХХ ст., посилили тиск на владу, вимагаючи перетворень. Каталізатором для них стала російсько-японська війна 1904-1905 рр.

Серед основних причин російсько-японської війни – зіткнення російських і японських інтересів на Далекому Сході. Японія, яка розвивалася в цей час стрімкими темпами, була зацікавлена в розширенні свого економічного простору, нових ринках збуту. Японські мілітаристи висунули програму створення Великої Японії, в яку, крім територій багатьох азіатських країн, повинні були увійти також російські території: Примор'я (поблизу Владивостока), Забайкалля, Сахалін, Камчатка. Отже, війна таки почалася 8 лютого 1904 р. нападом японського флоту під проводом адмірала Того Хейхатіро на російські кораблі в Порт-Артурі, а закінчилася підписанням Портсмутського миру 1905 р. У межах домовленостей між Росією та Японією було вирішено основні територіальні претензії обох сторін. Але, попри ті чи інші здобутки / прорахунки, важливим є те, що поразка у війні підірвала авторитет російської монархії усередині країни і разом з тим похитнула її позиції на міжнародній арені. Вона стала однією із причин Першої російської революції 1905-1907 рр.

У цей час деякі території колишньої Речі Посполитої після її останнього розділу входили до складу Російської імперії. Проблеми Польщі⁷ (як і України) на початку ХХ ст. зводилися не до збереження автономії (як, наприклад, у Фінляндії), а до її відновлення. Царство Польське було тим регіоном, де ставилися завдання колонізації та русифікації.

До початку ХХ ст. на польських землях відбулося оформлення політичних партій нового типу. У початковий період формування соціалістичного, національно-демократичного (ендецького) і селянського (людовського) рухів⁸ між ними існувала досить хитка межа, яка не заважала перетину їхніх ідей, певній кооперації зусиль, переходу учасників з одного табору в інший. Основним питанням для всіх рухів було

⁷ Надання та захист національних прав полякам у межах Австрійської, Німецької, Російської імперій, до складу яких входили території колишньої Речі Посполитої.

⁸ Ці партії були не єдиними, тут радше йдеться про те, що вони були наймасовішими.

визначення, по-перше, своєї позиції з питання про шляхи, засоби і методи здобуття Польщею незалежності⁹, по-друге, ставлення до інших політичних таборів і національних рухів [4, с. 21-22]. Їхня діяльність відбивала прагнення до більш справедливого суспільного устрою, забезпечення рівних політичних, національних і соціальних прав населення.

З середини 1904 р. політична ситуація в країні стала неухильно загострюватись. Виявом цього став замах і вбивство російськими соціалістами-революціонерами в липні 1904 р. міністра внутрішніх справ П. Плеве – речника правління «твердої руки». На хвилі невдоволення активізувались усі політичні сили, сподіваючись неминучих поступок із боку самодержавства [1, с. 403]. Не було винятком і ті національні рухи, які намагалися під вдалу ситуацію поставити на порядок денний вирішення «своїх» питань.

Російсько-японська війна 1904-1905 рр. спочатку не користувалася популярністю навіть у самій Росії: занадто незрозумілі підданам Романових були її цілі. Не викликала вона позитивного відгуку і в Царстві Польському, тим більше, що призовників із цієї провінції дуже часто направляли для проходження військової служби за Урал. Важливу роль у розвитку подій 1904 р. зіграла так звана криза надій¹⁰, яка охопила, головним чином, робітниче середовище [4, с. 28].

Промисловість Царства Польського, не встигнувши оговтатися від наслідків загальноєвропейської кризи, виявилася втягнутою в загальноросійську кризу. Приміром, залежні від російського і далекосхідного ринків текстильні фабрики Лодзі і Ченстохова тільки через перевантаженість залізниць військовими перевезеннями скоротили експорт у перші п'ять місяців війни на 20 і 55% відповідно [4, с. 29]. У поліцейському донесенні від липня 1904 р. повідомлялося, що в результаті звуження ринків збуту власники фабрик були змушені вдатися до звільнення більшої кількості робітників у Лодзькому, Сосновецькому і Варшавському повітах. Всього роботу втратили близько 100 тис. із 250 тис. найманих робітників. Результатом масових звільнень стала низка страйків економічного характеру, головним чином, у промислових центрах (Варшаві та Лодзі).

Невдоволення населення вселяло надії у політиків. Найпершими проявили свої стремління польські консерватори. Вони скерували до міністра внутрішніх справ меморіал, в якому вимагали скасування правових обмежень для поляків, відновлення польської мови в адміністрації і шкільництві, рівноправності католицької церкви. Не

⁹ Так зване «польське питання».

¹⁰ Протягом 1890-х років відбувалося поступове поліпшення становища робітників, на зміну якому у зв'язку з загальноєвропейською депресією 1900-1903 рр. прийшло різке зниження заробітків. Проте вже у другій половині 1903 р. намітилося погравлення економічної кон'юнктури, що породило надії змін на краще, які, однак, перекреслила війна.

чекаючи дозволу, лоялісти у березні 1904 р. утворили Партію реальної політики (Стронніцтво політики реальної, СПР), яка висловилася за співпрацю з царатом в обмін на поступки [1, с. 403].

Іншою була реакція ендеків. ЛН та її керівники боялися радикальних революційних вибухів, які могли зруйнувати національну єдність. Вони вважали, що в даний час актуальним є здобути поступки від царату на користь польської автономії. Р. Дмовський вибрався до Токіо, щоб переконати японців не підтримувати революційні настрої в Польщі [1, с. 403]. Такі побоювання не були даремними. Керівники ППС вважали, що прийшов сприятливий час для піднесення повстання і здобуття незалежності. Вузьке керівництво ППС запропонувало Японії свої послуги щодо послаблення Росії через піднесення повстання в Королівстві Польському і постачання розвідувальної інформації, вимагаючи замість цього кошти, озброєння та організацію в Японії польського легіону. У липні 1904 р. Ю. Пілсудський прибув до Токіо, де вже перебував Р. Дмовський [6]. Аргументи лідера ендеків були більш переконливими для японців, які вирішили не втручатися в польські справи. Ю. Пілсудський отримав лише невеликі кошти в обмін за розвідувальну інформацію про Росію [1, с. 403]. Восени 1904 р. ППС почала створення Бойової організації ППС (Відділ змовницько-бойовий). 13 листопада цього ж року ППС організувала демонстрацію протесту проти мобілізації поляків до армії. Під час демонстрації відбулися сутички з поліцією та військами, в яких взяли участь озброєні бойовики ППС. У результаті сутичок загинуло 6 чоловік, було поранено 27, заарештовано 413 [1, с. 404].

Таким чином, ми можемо чітко прослідкувати, що початок російсько-японської війни активізував національні рухи в межах імперії Романових, а також заклав підвалини для майбутньої революційної діяльності. Ці події справили враження на поляків, які позбулися страху перед російською поліцією та армією, а тому згодом, під час Першої російської революції 1905-1907 рр., продовжили свою діяльність під гаслами боротьби з царатом, а пізніше, в 1914-1918 рр., – за незалежність. Але то вже буде зовсім інша історія, яка, попри все, мала витоки з вищезазначених подій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк; Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут історичних досліджень; Центр історичної полоністики. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
2. Ермаченко И. «В борьбе с какою-то азиатской дрянью»: Шпиономания в годы русско-японской войны / И. Ермаченко // Родина. – 2004. – № 1. – С. 76-79.
3. Куропаткин А.Н. Русско-японская война, 1904-1905: Итоги войны / А.Н. Куропаткин; под ред. Н.Л. Волконского. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2002. – 525 с.

4. Польша в XX веке. Очерки политической истории / Отв. ред. А.Ф. Носкова. – М.: Издательство «Индрик», 2012. – 952 с.
5. Смирнов А. Недоразумения из интернета: [Новые мифы о русско-японской войне] / А. Смирнов // Родина. – 2004. – № 1. – С. 63-65.
6. Próchnik Adam. Stanowisko Narodowej Demokracji wobec wojny japońsko-rosyjskiej / Adam Próchnik // Kwartalnik Historyczny. – 1957. – № 3. – S. 21-43.

М.К. ГАНДІ: ПОЧАТОК БОРОТЬБИ ЗА СВАРАДЖ (ГОМРУЛЬ)

Матющенко Євген Васильович, студент 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Ямпольська Л.М.

Оригінальність – доля богів. Вона недоступна навіть святим. Ідеї Могандаса Карамчанда Ганді (1869-1948) не були виключно його авторськими знахідками. Розробляючи свою найоригінальнішу концепцію ненасильницьких прямих дій, Ганді неодноразово посилався на попередників – Льва Толстого, Генрі Торо, а також на Нагірну проповідь і священні тексти індуїзму.

Час швидкоплинний. Наприкінці листопада 2013 р. у нашій державі розпочалась революція, яку згодом іменували Революцією Гідності. Тоді свідомі громадяни вийшли на протест, що довго позиціонувався як мирний. Відтак українську форму боротьби порівнювали з мирною національно-визвольною боротьбою М.К. Ганді в Індії міжвоєнного періоду. Ставили його ідеї за приклад, доводячи радикально налаштованим політикам, що мирний протест можливий і дієвий. Прихильники Ганді боролися за істину та справедливість своєї позиції по відношенню до Британської корони. Саме сварадж (гомруль) і став тим інструментом боротьби за істину, який використовував М.К. Ганді.

Однією з проблем у вивченні питання є недостатнє його дослідження в історіографії. Такі зарубіжні та вітчизняні історики і публіцисти, як К. Жордіс [3], О. Горєв [2], О. Чувпило [5] та ін. займалися лише вивченням загальних теоретичних основ свараджу та ненасильницької боротьби загалом. Тому наша доповідь є спробою дослідити значення свараджу як основної складової ненасильницької боротьби М.К. Ганді у 20-х – 30-х рр. XX ст.

Сварадж (у пер. з хінді: сва- «само» + радж «закон») – синонім поняття самоврядування, використаний М.К. Ганді [1]. Сварадж у своїй основі передбачає політичну децентралізацію та управління не за допомогою уряду, а через посередництво членів суспільства і громадських організацій. Така концепція Ганді стала сильним потрясінням для політичних, економічних, військових і освітніх інституцій Великої